

Bijlage

Stand van zaken thema's Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek en Wetenschapsbrief

Deel 1. Meer samenwerking in onderwijs en onderzoek

Onderwijs- en onderzoeksbekostiging

Vorig jaar is besloten de onderwijsbekostiging stabiel te maken, om de concurrentie tussen instellingen om studenten te matigen. In het toereikendheidsonderzoek¹ wordt stilgestaan bij de gewenste kwaliteit, de toereikendheid van het macrobudget en de doelmatigheid van de besteding. Tevens is er een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de optimale verhouding tussen variabele en vaste bekostiging in het onderwijsdeel van de rijksbijdrage voor het hoger onderwijs. U bent op 5 maart 2021 geïnformeerd over de uitkomsten van deze onderzoeken.

De eerste geldstroom voor onderzoek in het wo is niet meegestegen met de onderwijsmiddelen. Per 2020 is naar aanleiding van het advies van de Adviescommissie Bekostiging Hoger Onderwijs en Onderzoek € 60 miljoen overgeheveld van de middelen van NWO naar de universiteiten voor een stabielere onderzoeksbekostiging.² Uit het onderzoek blijkt daarnaast een groeiende afhankelijkheid van de tweede en derde geldstroom. De verwevenheid van onderwijs en onderzoek staat onder druk door achterblijvende onderzoeksbekostiging. Recent zijn enkele bekostigingsonderzoeken, waaronder het onderzoek van PwC naar de toereikendheid van het macrobudget, doelmatigheid van de besteding en kosten(toerekening) in het middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek naar de Kamer gestuurd.³ Met de uitkomsten van deze onderzoeken wordt duidelijk wat er nodig is om de bekostiging van het mbo, hoger onderwijs en onderzoek toekomstbestendig te maken. Een sterke basis van vrij en ongebonden onderzoek is onverminderd van belang, zoals de commissie-Weckhuysen (2019) onlangs nog benadrukte.⁴ De KNAW-commissie is op mijn verzoek in gesprek gegaan met relevante stakeholders over de vraag hoe de aanbevelingen te implementeren. Dit heeft geleid tot een tweede advies "het Rolling-grantfonds; Kloppend hart voor ongebonden onderzoek".⁵ Hiermee is uitvoering gegeven aan de motie van het lid Westerveld.⁶

Dit kabinet heeft fors geïnvesteerd in wetenschap. In het regeerakkoord is een stapsgewijze verhoging van het budget voor fundamenteel onderzoek opgenomen, oplopend tot € 200 miljoen vanaf 2020. Daarnaast is er een extra budget van € 200 miljoen voor toegepast onderzoek en innovatie, waarvan oplopend tot € 50 miljoen via de OCW-begroting beschikbaar is. Tot slot is er via de OCW-begroting € 100 miljoen aan incidentele middelen beschikbaar gesteld voor onderzoeksinfrastructuur.

Werk- en aanvraagdruk

Twee derde van het wetenschappelijk personeel ervaart een hoge tot zeer hoge werkdruk. Die wordt veroorzaakt door de stijging van het aantal studenten, veel overwerk, onzekerheid door flexibele contracten, en een hoge aanvraagdruk. Door het groeiende aantal aanvragen zijn er relatief lage honoreringspercentages in de tweede geldstroom.

NWO heeft een aantal maatregelen genomen om de aanvraagdruk terug te dringen. Zo is een overzichtelijker financierings-instrumentarium ingevoerd en is de ruimte voor het opnieuw indienen van voorstellen beperkt. Indieners moeten daardoor goed afwegen of zij een voorstel indienen. NWO en ZonMw zullen nieuwe definities van 'goede wetenschap' in hun criteria opnemen, waardoor minder wordt gefocust op publicatie-indicatoren.

In december 2019 heeft u van de VSNU en NWO het 'Integraal plan verlagen druk op het systeem' ontvangen. Het plan is een goede manier om de druk op het systeem te verlagen, binnen de huidige financiële kaders.⁷ De maatregelen die NWO en VSNU zijn overeengekomen, vallen grofweg

¹ De opzet van het toereikendheidsonderzoek: Kamerstukken II, 2019-2020, 31288, nr. 787

² Commissie Van Rijn (2019). *Wissels om: Naar een transparante en evenwichtige bekostiging, en meer samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek*. Zie ook beleidsreactie: Kamerstukken II, 2018-2019, 31288, nr. 744

³ Kamerstukken II, 2020-2021, 31288, nr. 903

⁴ KNAW (2019). *Evenwicht in het wetenschapssysteem: de verhouding tussen ongebonden en strategisch onderzoek*. Zie ook beleidsreactie: Kamerstukken II, 2019-2020, 29338, nr. 217

⁵ Zie voor het advies Kamerstukken II, 2020-2021, 29338 nr. 225

⁶ Motie Lid Westerveld, Kamerstukken II, 2019-2020, 31288 nr. 866

⁷ VSNU, NWO (2019). *Integraal plan verlagen druk op het systeem*. Zie ook beleidsreactie: Kamerstukken II, 2019-2020, 31288 nr. 834

uiteen in (betere) informatievoorziening, (meer) doorlopend indienen en spreiding van indiening. Als onderdeel van deze maatregelen verlagen de universiteiten de nadruk op het binnenhalen van onderzoekssubsidies bij carrières. VSNU en NWO zullen periodiek rapporteren over de uitgewerkte maatregelen.

De maatregelen rondom het coronavirus zorgden voor een hoge werkdruk in hbo en wo, vanwege de omschakeling van fysiek naar online onderwijs en alle andere uitdagingen die de pandemie en de daar uit voortkomende maatregelen met zich mee brengen. In het afgelopen jaar moest het onderwijs ingrijpend worden gewijzigd, en dat vergt nog steeds het uiterste van docenten. Het vraagt andere vaardigheden; niet alleen digitaal, maar vooral ook een nieuw, op online onderwijs afgestemd didactisch handelen. Tevens is meer maatwerk vereist om oplossingen te vinden voor studenten die dreigen uit te vallen, switchen van opleiding of vertraging oplopen. Vooral in het hbo zijn veel stages uitgevallen of doorgeschoven; alternatieven zoals simulatie van werkomgevingen vergen aanzienlijke extra inspanning.

Daarnaast zijn er extra belemmeringen bij onderzoek, zo ging bij de universitaire medische centra alle aandacht uit naar de patiëntenzorg. De coronacrisis zorgt ook voor hoge werkdruk, belemmeringen en vertraging in onderzoek. Alles bij elkaar betekent dit een kostenpost van zo'n € 600 miljoen. Voor ongeveer de helft van dit bedrag, € 300 miljoen, hebben kennisinstellingen zelf mitigerende oplossingen gevonden. Voor de andere helft van dit bedrag is door universiteiten en NWO in 2020 uit eigen middelen € 26 miljoen vrijgemaakt (€ 20 miljoen via cao-universiteiten, € 6 miljoen NWO), SIA heeft voor het hogeschoolonderzoek € 10 miljoen beschikbaar gesteld en OCW heeft NWO middels een algemene aanwijzing in de vorm van een beleidsregel verzocht om € 20 miljoen uit de bestaande middelen vrij te maken. Deze middelen zijn vrijgemaakt voor vertraagd onderzoek, het gaat om onderzoekers met een tijdelijke aanstelling op universiteiten, UMC's, NWO- en KNAW-instituten en hogescholen. Ook hebben we dit voorjaar binnen het Nationaal Programma Onderwijs € 162 miljoen beschikbaar gesteld, waarmee onderzoekers hun onderzoek kunnen afronden en onderwijs kunnen blijven geven. Daarnaast is er een uitzondering gemaakt voor wetenschappers op het EU-inreisverbod. Maar nog altijd zijn we niet in rustiger vaarwater terechtgekomen, de impact van het coronavirus op het systeem is aanhoudend groot.

Erkennen en waarderen

Een gezond hogeronderwijs- en onderzoekssysteem stimuleert alle drie de kerntaken (onderzoek, onderwijs en impact), door ze op vergelijkbare wijze te erkennen en waarderen. Op de universiteiten bestaat echter een dominante onderzoekscultuur die sterk focust op veel publiceren. Succesvolle aanvragen bij NWO en in de EU zijn vrijwel onmisbaar om carrière te maken. Daardoor is een beperkt beeld ontstaan van goede wetenschap. Onderwijsactiviteiten, maatschappelijke impact, teamwerk en leiderschap worden ondergewaardeerd in de wetenschappelijke carrière.

Er is in de afgelopen jaren wel meer aandacht voor breder erkennen en waarderen in de wetenschap. Die cultuurverandering kan alleen slagen als iedereen meedoet. De universiteiten en instituten werken inmiddels volop aan een nieuwe balans in het erkennen en waarderen van hun wetenschappelijk personeel. Een landelijk raamwerk voor beoordeling en bevordering is in ontwikkeling en het Standaard Evaluatieprotocol (SEP) is gemoderniseerd naar een Strategisch Evaluatieprotocol. Daarin is meer aandacht voor de transitie in erkennen en waarderen. Daarnaast werkt NWO aan de implementatie van het breder erkennen en waarderen in haar procedures en criteria.

Om ook waardering voor onderwijs tot uitdrukking te brengen, zijn op 1 maart 2021 voor de eerste keer de Nederlandse Hogeronderwijspremies uitgereikt. De premies gingen naar onderwijsteams die een grote of bijzondere prestatie leverden voor vernieuwing of verbetering van het hoger onderwijs. Daarnaast heeft de premie als boodschap dat je niet alleen als onderzoeker carrière kunt maken in het hoger onderwijs, maar ook als docent. Jaarlijks is er € 5 miljoen te verdelen; € 2,5 miljoen voor drie onderwijsteams van de hogescholen en hetzelfde bedrag voor drie onderwijsteams van de universiteiten. De winnende teams ontvangen € 1,2 miljoen (1e prijs), 800.000 euro (2e prijs) of 500.000 euro (3e prijs). De laureaten krijgen veel ruimte om het geld naar eigen inzicht te besteden.

Sectorplannen

In het hoger onderwijs wordt al geruime tijd samengewerkt door sectorplannen. Betrokken instellingen stemmen via sectorplannen de specialisatie en keuzes op onderwijs en onderzoek beter op elkaar af en werken gezamenlijk aan verbeteringen in de sectoren/vakgebieden en een goede aansluiting van het onderwijsaanbod op de arbeidsmarktvaart en maatschappelijke doelen.

Het kabinet heeft geïnvesteerd in de onderzoeksbasis, onder meer via sectorplannen voor de sociale- en geesteswetenschappen en voor de sectoren bèta en techniek (€ 70 miljoen per jaar).⁸ In sectorplannen maken faculteiten van dezelfde discipline duidelijke keuzes in het onderzoek waarin ze willen investeren en over hun zwaartepunten. Via het sectorplan bèta en techniek worden met 340 vaste wetenschappelijke posities onderzoek en onderwijs versterkt. Daardoor kunnen meer studenten een bèta-of technische opleiding volgen. De sectorplanmiddelen hebben ook tot een forse versterking van de genderdiversiteit geleid. Daarnaast is er een toename in onderlinge afstemming, samenwerking en profilering, zowel binnen als tussen de universiteiten. Het sectorplan bèta en techniek leidt op landelijk niveau ook tot verdere onderlinge afstemming en samenwerking bij de lerarenopleidingen.

Het domeinplan voor de sociale- en geesteswetenschappen (SSH) kent een scherpe focus, door het beperktere budget van € 10 miljoen per jaar. De decanen uit het domein hebben zich gecommitteerd aan één disciplineplan voor de sector rechtsgeleerdheid en een domeinbreed plan voor digitale SSH. Met het geld voor digitale SSH zijn inmiddels 12 infrastructurele initiatieven gestart. In 2021 zal het platform opnieuw een aantal initiatieven honoreren. Met het geld voor rechtsgeleerdheid wordt vooral ruimte geboden aan jonge onderzoekers. Het behouden van jonge onderzoekers voor de wetenschap is een grote uitdaging, aangezien men concurreert met grote advocatenkantoren.

Bij de hogescholen is het sectorplan gezondheidszorg gereed, en wordt de laatste hand gelegd aan sectorplan kunstonderwijs (KUO). Daarnaast is de sectorale verkenning economie recent gestart en starten in 2021 de sectorale verkenningen techniek en sociale studies. Na de sectorale verkenningen worden sectorplannen opgesteld. Verder werkt de Vereniging Hogescholen momenteel aan een voorstel om een aantal innovatieve en brede hbo masters te ontwikkelen die gericht zijn op grote maatschappelijke vraagstukken. De verwachting is dat dit voorstel in de zomer van 2021 gereed is.

Deel 2. Toegankelijkheid, kwaliteit, inclusie en talent

Toegankelijkheid

Uit de voorlopige cijfers van DUO blijkt dat de coronamaatregelen er niet toe hebben geleid dat meer studenten hun studie voortijdig hebben beëindigd. Dit houdt waarschijnlijk mede verband met het besluit om het bindend studieadvies (bsa) aan het einde van het eerste jaar op te schorten. Het is echter nog te vroeg voor een goede inschatting van de studievoortgang in het huidige studiejaar.

De instroom en studievoortgang van studenten blijven we zorgvuldig monitoren. De Tweede Kamer heeft gevraagd onderzoek te doen naar de hoofdoorzaken en de kosten van uitval en overstappen naar een andere studie.⁹ Dit onderzoek wordt onderdeel van de overzichtsstudie van het NRO, als input voor de Expertgroep Toegankelijk Hoger Onderwijs (ETHO).

Via 'wisselstroom' trajecten kunnen studenten soepel wisselen tussen hogescholen en universiteiten en komen studenten sneller en beter op de juiste plek terecht. Om deze ontwikkeling te stimuleren, wordt in overleg met de Vereniging Hogescholen, VSNU en studentenbonden een plan van aanpak uitgewerkt. Daarvoor is in 2021 € 500.000 beschikbaar, in 2022 € 1,5 miljoen en in 2023 eveneens € 1,5 miljoen.

De selectie wordt verbeterd door loting mogelijk te maken voor decentrale selectie bij de numerus fixusopleidingen. Het Wetsvoorstel taal en toegankelijkheid, dat terughoudendheid moet stimuleren bij de inzet van een numerus fixus is controversieel verklaard. Om de toegankelijkheid van het masteraanbod te garanderen is met de VSNU en studentenbonden een 'kader voor de toelating tot de master' opgesteld. Het kader moet ervoor zorgen dat elke student een master kan volgen, en dat de selectieprocedures transparant en eerlijk zijn. Om te bevorderen dat instellingen relevante (wetenschappelijke en praktische) kennis gebruiken over de impact van selectiemethoden, is een Expertgroep Toegankelijkheid Hoger Onderwijs (ETHO) ingesteld bij het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO). Bovendien lanceerde het NRO medio januari 2021 het in de strategische agenda aangekondigde kennisknooppunt 'onderwijskennis.nl' van en voor het onderwijs. Dat verbindt onderwijsonderzoek en de onderwijspraktijk.

⁸ Kamerstukken II, 2018-2019, 29338, nr. 206

⁹ Motie Tielen en Bisschop, Kamerstukken II, 2018-2019, 31288, nr. 770

Het tweede onderzoek naar ov-boetes is uitgesteld naar het najaar 2021. Door de corona-uitbraak en het veranderde reisgedrag van studenten zouden de onderzoeksresultaten immers geen goed beeld geven van de situatie. Tenzij de corona-situatie dwingt tot verder uitstel, ontvangt u de resultaten voor de zomer van 2022.

Studentenwelzijn

De meeste studenten hebben door het thuis studeren meer last van stress en depressieve klachten.¹⁰ Ook hebben velen zorgen over hun studieverloop. Ze hebben behoefte aan betrokkenheid bij hun opleiding en aan duidelijkheid en structuur. Zij missen het contact met hun studiegenoten. Via het NPO komen er middelen beschikbaar voor hogescholen en universiteiten om extra aandacht te geven aan studiekeuze, studie- en studentenbegeleiding. Daarbij is extra aandacht nodig voor internationale studenten in Nederland. Voor de coronacrisis gaven ze al aan stress en druk te ervaren. Veelal gaat het om een combinatie van factoren, die voor elke student anders is. Bij de RIVM loopt een onderzoek naar de risicofactoren, dat al voor de pandemie was gestart. De resultaten komen halverwege 2021 beschikbaar. In juli 2020 is al de *Handreiking studentenwelzijn in coronatijd* gepubliceerd.¹¹ Het Expertisecentrum Inclusief Onderwijs (ECIO) heeft de opdracht gekregen om de informatievoorziening aan ho- en mbo-studenten te verbeteren.

Diversiteit en inclusie voor het optimaal ontplooiën van talent

Diversiteit, in personen en de inhoud van onderzoek, verhoogt de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Daarom heeft OCW een nationaal actieplan opgesteld, samen met het veld.¹² Het actieplan stelt vijf doelen voor het onderzoeks- en wetenschapsveld in 2025:

1. Diversiteit beter verankeren in bestaande instrumenten.
2. Bredere monitoring van diversiteit.
3. Een awardsysteem instellen om kaders en richting te geven aan beleid.
4. Institutionele diversiteitsplannen bundelen en ondersteunen.
5. Een nationaal kenniscentrum instellen.

Een nationale adviescommissie, onder voorzitterschap van prof. dr. Vinod Subramaniam, zal OCW en het veld adviseren over de uitvoering van de plannen. De plannen zorgen voor meer diversiteit en inclusie, wat de sector toekomstbestendig maakt.

Sociale veiligheid en ombudsfunctie

Een onveilige omgeving en niet-integer gedrag hebben een negatieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. Studenten en medewerkers op hogescholen en universiteiten hebben recht op bescherming tegen grensoverschrijdend gedrag. Publicaties over #metoo zaken in de media, rapporten van het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren (LNVH), de vakbonden en Promovendi Netwerk Nederland laten zien dat er actie nodig is.

Na positieve resultaten van een pilot met ombudspersonen bij vier universiteiten, zal iedere universiteit een ombudsfunctionaris aanstellen.¹³ Een aantal hogescholen heeft al een ombudspersoon. Met de Vereniging Hogescholen zal worden gekeken of de ombudsfunctie ook voor de andere hogescholen een gewenste aanvulling op de zorg- en hulpstructuur is. Op verzoek van de minister van OCW brengt de KNAW daarnaast eind 2021 een advies uit over de voedingsbodem en preventie van ongewenst gedrag in de wetenschap. Het advies gaat in op de vraag hoe de structurele en culturele factoren, die ongewenst gedrag in de hand werken, doorbroken kunnen worden. Verder zijn er concrete aanbevelingen voor een veilig academisch klimaat.

Promovendi

Promovendi leveren een belangrijke bijdrage aan de wetenschap. Daarnaast zetten veel gepromoveerden hun kennis en onderzoeksvaardigheden in buiten de academie. Op deze manier heeft een promotie waarde zowel binnen als buiten de academische wereld.¹⁴ Het is daarom van belang het promotietraject op een gedegen manier wordt vormgegeven.

¹⁰ Onderzoek ResearchNed in opdracht van ISO, 11-02-2021; zie ook Caring Universities. De geestelijke gezondheid van studenten tijdens de COVID-19 pandemie (Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht en Universiteit Maastricht), augustus 2020

¹¹ De handreiking is opgesteld door de Landelijke werkgroep studentenwelzijn. Doel is het delen van manieren om onder bijzondere omstandigheden de stress voor studenten met een ondersteuningsvraag te verminderen. Kamerstukken II, 2019-2020, 35497, nr. 12

¹² Kamerstukken II, 2019-2020, 29338, nr. 220

¹³ Kamerstukken II, 2020-2021, 29338, nr.222

¹⁴ Koier, E. en J. de Jonge (2018). De zin van promoveren – Loopbanen en arbeidsmarktperspectieven van gepromoveerden. Den Haag: Rathenau Instituut

Op 4 september 2018 heeft de Kamer mondelinge vragen gesteld over de radio-uitzending van ARGOS over de 'promotiefabriek Tilburg'. Tilburg University heeft op 5 juli 2019 besloten om alle 77 proefschriften (promoties in de periode 2010 – 2016) die worden genoemd in de Argosuitzending door een externe en onafhankelijke commissie te laten beoordelen. Ik heb u toegezegd om u te informeren over de uitkomsten van deze commissie.¹⁵ De commissie concludeert dat voldaan is aan de vereiste procedures en het promotiereglement, maar vraagt aandacht voor de samenstelling van de promotiecommissies. Het college van bestuur onderschrijft deze bevindingen, en aanbevelingen en heeft maatregelen getroffen, waaronder het aanpassen van het promotiereglement.

Deze casus was voor de VSNU mede aanleiding om de praktijk van promoveren in Nederland tegen het licht te houden. Dit leidde tot het rapport Een gezonde praktijk in het Nederlandse promotiestelsel. Het bevat uitgangspunten voor de begeleiding, opleiding en beoordeling van promovendi. Daarnaast doet de VSNU aanbevelingen aan universiteiten voor de inrichting van het promotiestelsel en de promotiereglementen. Daardoor ontstaat een eenduidige praktijk. De VSNU blijft zich inzetten voor de positie van de verschillende typen promovendi en voor de hoge kwaliteit van het Nederlandse promotiestelsel.¹⁶

Deel 3. Mondiale impact, internationale samenwerking en regionale verankering

Horizon Europe

Bij de onderhandelingen over het nieuwe kaderprogramma voor onderzoek en innovatie *Horizon Europe* heeft Nederland zich met succes hardgemaakt voor excellentie, impact en open science als basis voor het bereiken van wetenschappelijke doorbraken en impact van onderzoek op de samenleving. In het akkoord zijn excellentie en impact de leidende criteria voor Horizon Europe. Het kabinet ziet het akkoord als een gebalanceerd compromis, waarin ook ruimte is voor *widening participation*.¹⁷

Nederland blijft zich inzetten voor excellentie en impact als de leidende criteria, en heeft daarbij nadrukkelijk oog voor het belang van een multidisciplinaire aanpak van maatschappelijke uitdagingen, met een duidelijke rol voor sociale- en geesteswetenschappen. Het nieuwe programmabudget is groter dan ooit: € 95,5 miljard.¹⁸ Het budget voor de eerste pijler, voor ongebonden en meer fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, is groter dan in het voorgaande kaderprogramma. Het kaderprogramma biedt bovendien, conform Nederlandse inzet, een goede basis voor samenwerking met derde landen, met als adagium: zo open als mogelijk, zo gesloten als noodzakelijk.

Ondertussen is de Nederlandse deelname aan het huidige kaderprogramma, Horizon 2020, succesvol voortgezet. Van de tot nu toe in totaal toegekende € 62,4 miljard aan financiering (peildatum 8 oktober 2020), werd € 4,7 miljard toegekend aan Nederland. Nederland behaalt hiermee een retour van 7,6% en staat daarmee op een zesde plaats in Europa. Een aanzienlijk deel van dit budget, ruim € 1,06 miljard, werd aan Nederlandse deelnemers toegekend door de European Research Council, voor baanbrekend fundamenteel wetenschappelijk onderzoek.

Onderzoeksinfrastructuur

Door te investeren in onderzoeksinfrastructuur van wereldformaat, kan de Nederlandse wetenschap met de wereldtop blijven meedoen. Nederland neemt deel aan de Square Kilometer Array (SKA), en heeft € 39 miljoen beschikbaar gesteld voor een periode van 10 jaar. De SKA wordt 's werelds grootste radiotelescoop, waarmee radio-astronomen fundamenteel onderzoek doen naar het heelal. Steeds meer landen maken inmiddels formeel deel uit van de organisatie, waardoor de bouw van de telescoop naar verwachting halverwege dit jaar kan starten. Daarnaast is € 1 miljoen geïnvesteerd in de Einstein Telescoop (ET) pathfinder. De ETpathfinder is een voorbereiding voor de bouw van de ET, waar allerlei technologieën worden ontwikkeld die nodig zijn voor de

¹⁵ Hiermee informeer ik uw Kamer over de uitkomsten van deze commissie, zoals toegezegd in mijn brief (Kamerstukken II, 2018-2019, 31288, nr. 670) naar aanleiding van mondelinge vragen over de radio-uitzending van ARGOS over buitenpromovendi

¹⁶ Hiermee informeer ik uw Kamer over de vorderingen van de VSNU, zoals toegezegd in mijn brief (Kamerstukken II, 2018-2019, 31288, nr. 670) naar aanleiding van mondelinge vragen over de radio-uitzending van ARGOS over buitenpromovendi

¹⁷ Met name deelnemers uit de minder onderzoek- en innovatie-intensieve landen (EU13-landen) verwerven minder financiering uit het programma: zij zien de deelname aan het programma graag wijder verspreid binnen Europa

¹⁸ In 2018-prijzen is het budget voor Horizon Europe € 84,9 miljard

precisietechniek voor de bouw en functioneren van de Einstein Telescoop. Inrichting van het R&D-lab voor de ETpathfinder in Maastricht is bijna voltooid, samenwerking met de industrie is hierbij van belang.

Door middel van de middelen voor de Nationale Roadmap Grootschalige Wetenschappelijke Infrastructuur (structureel € 40 miljoen per jaar) wordt daarnaast de bouw of vernieuwing van toponderzoeksfaciliteiten met een internationale uitstraling of deelname in de constructie van gezamenlijke Europese infrastructuren mogelijk gemaakt. Onderzoeksfaciliteiten zijn bijvoorbeeld telescopen, experimentele faciliteiten voor materiaalonderzoek, gespecialiseerde instrumentatie, gespecialiseerde laboratoria, wetenschappelijke onderzoekscollecties en geavanceerde databases. Deze faciliteiten worden gebruikt in alle domeinen van de wetenschap: het kan nieuwe apparatuur betekenen voor metingen in de atmosfeer, het water en de bodem, een faciliteit die kan helpen de socio-economische impact van de transitie op werkers en gemeenschappen in beeld te brengen of experimentele laboratoria die bijdragen aan een duurzame voedselketen. Deze faciliteiten zoeken de grenzen op van de wetenschap; zonder deze faciliteiten kan dit baanbrekende onderzoek in Nederland niet plaatsvinden. Investeringsinstellingen in dergelijke faciliteiten gaan de draagkracht van instellingen en instituten ver te boven. De voorstellen zijn daarom afkomstig van consortia van instellingen die met deze meestal nationale investeringen mee kunnen doen aan een internationale onderzoeksinfrastructuur. In totaal zijn er via de Nationale Roadmap in twee investeringsrondes in totaal 17 investeringsvoorstellen voor grootschalige onderzoeksinfrastructuur gehonoreerd met een totaalbedrag van € 231 miljoen.¹⁹

Door tevens jaarlijks € 20 miljoen te investeren in de digitale onderzoeksinfrastructuur, wordt een nieuwe nationale supercomputer gebouwd (Snellius) die 10 keer krachtiger is dan zijn voorganger en wordt de data-infrastructuur versterkt om aan te sluiten bij de ambities voor open science. Met toereikende rekenkracht, voldoende dataopslag, innovatieve analysesoftware en expertise- en gebruikersondersteuning, kan de Nederlandse wetenschap de mogelijkheden van digitalisering optimaal benutten.²⁰

Internationalisering

Nederlandse hoger onderwijsinstellingen participeren actief in Europese universiteitsallianties. Vier universiteiten zijn na de eerste call gestart en nog eens zeven universiteiten en twee hogescholen na de tweede call. Gezamenlijk werken de allianties aan nieuwe modellen voor Europese samenwerking. Tegelijkertijd wordt er in Europa nagedacht over overkoepelende onderwerpen zoals kwaliteitszorg, microcredentials en digitalisering.

Het stimuleren van uitgaande mobiliteit met uitwisselingsprogramma's blijft van groot belang. Binnen het mobiliteitsbeleid is diversiteit een belangrijk doel. Met het programma Erasmus+ en het Holland Scholarship Programma werken OCW, Nuffic en de onderwijsinstellingen aan meer diversiteit onder uitgaande studenten.

Pogingen van instellingen om internationaliseringsactiviteiten inclusiever te maken, worden gehinderd door een gebrek aan inzicht in wie (nog) niet deelneemt en in de drempels die studenten ervaren. Het CBS vergroot dat inzicht, zodat beter ingespeeld kan worden op de behoefte aan ondersteuning bij studenten en om eventuele drempels weg te nemen.

Het aantal studenten dat via een van de programma's in het buitenland een volledige opleiding (18.500) of een deel van de opleiding volgt (9.862) of stage loopt (4.457), stijgt nog steeds. Het volgen van een volledige opleiding in het buitenland blijft met 2% van de studenten wel achter bij het OECD-gemiddelde van 6%.²¹ De kortdurende uitgaande mobiliteit is in Nederland hoog, met ongeveer een kwart van de studenten zelfs hoger dan het Europese streefpercentage van 20%. Inkomende mobiliteit van studenten blijft ook van belang, maar meer gebalanceerd dan voorgaande jaren.

Op 24 december 2020 sloten het Verenigd Koninkrijk (VK) en de Europese Unie (EU) een Brexit-deal. Het is positief dat het VK naar verwachting zal deelnemen aan het onderzoek- en innovatieprogramma Horizon Europe (met uitzondering van het onderdeel *European Innovation Council Fund*), en het Euratom onderzoeks- en trainingsprogramma, de fusie testfaciliteit ITER, het ruimtevaartprogramma Copernicus en toegang houdt tot de diensten voor Space Surveillance & Tracking (SST) van de EU. Het akkoord is in lijn met de Nederlandse inzet dat het VK moet kunnen

¹⁹ Kamerstukken II, 2017-2018, 27406, nr. 226 en Kamerstukken II, 2019-2020, 27406, nr. 227

²⁰ Kamerstukken II, 2019-2020, 29338, nr. 210

²¹ Nuffic (2020). "Gaan studenten in 2020-2021 nog naar het buitenland?" (mobiliteit betreft 2017)

deelnemen aan Unieprogramma's onder de voorwaarden voor derde landen. De verwachte deelname van het VK aan Horizon Europe is zeer positief, aangezien het VK een belangrijke onderzoekspartner is. Nederland betreurt, net als verschillende andere lidstaten, dat het VK niet deelneemt aan Erasmus+. Dat is niet alleen jammer voor hogeronderwijs-studenten, maar ook voor een bredere groep, waaronder mbo-studenten en leraren in primair en voortgezet onderwijs. Conform de motie van het lid Bouali over de uitwisseling van studenten onderzoekt de regering op dit moment de mogelijkheden om de uitwisseling van studenten aan beide kanten van het kanaal te bestendigen nu het Verenigd Koninkrijk niet meer deelneemt aan het Erasmusprogramma.²² U wordt hierover verder geïnformeerd zodra meer duidelijk is over een mogelijke toekomstige samenwerkingsrelatie met het Verenigd Koninkrijk op dit terrein.

De versnelde digitalisering van het onderwijs, mede door de coronapandemie, biedt nieuwe kansen op het gebied van internationalisering. Samenwerkingsprojecten blijven virtueel mogelijk, ook in tijden van lockdown en het openen en sluiten van grenzen. De groep studenten die deel kan nemen aan virtuele samenwerkingsprojecten is bovendien vele malen groter dan bij studentenmobiliteit, omdat fysieke, financiële of emotionele beperkingen en eventuele zorgtaken geen obstakel vormen voor deelname. Om digitalisering te versnellen, zal OCW vanaf 2021 € 850.000, oplopend naar € 3,3 miljoen in 2024, beschikbaar stellen voor projecten met *virtual exchange*.

Internationaal kennisbeleid

De eerste stappen zijn gezet richting een meer strategisch kennisbeleid. De inzet in het buitenland komt meer in het verlengde van binnenlandse (strategische) prioriteiten te liggen, zoals verhoging van de kwaliteit van hoger onderwijs en wetenschap, en versterking van de positie van Nederlandse kennisinstellingen. Maar ook het bijdragen aan de *Sustainable Development Goals* is één van de doelen.

De ontwikkeling van een netwerk van onderwijs- en wetenschapsattachés is in gang gezet. Daarbij wordt - mede op verzoek van de Tweede Kamer - ook kritischer gekeken naar de wederkerigheid in de samenwerking met die landen. Dat betekent dat de inzet op onderwijs en wetenschap via het postennet zich zal concentreren in de volgende landen: Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Brazilië, China, India, Indonesië, Japan, Zuid-Afrika, Zuid-Korea en mogelijk Israël en Zwitserland. De precieze vorm en omvang per land wordt nog nader uitgewerkt. Waar van toepassing wordt gezorgd voor een transitieplan van *Netherlands Education Support Office* (NESO-kantoor) naar O&W-attaché. Ook enkele landen waar geen NESO-kantoor is, krijgen een O&W-attaché, welke het zijn is nog onbekend.

Bij het aangaan van internationale samenwerking in het hoger onderwijs en wetenschap is steeds meer oog voor de balans tussen de kansen en de risico's. Eén van die risico's is ongewenste kennisoverdracht. Het kabinet heeft op 27 november 2020 de Tweede Kamer geïnformeerd over de maatregelen om de kennisveiligheid te vergroten.²³ Eén van de sporen daarbij is de inzet op het vergroten van de bewustwording bij de hogeronderwijsinstellingen en onderzoeksinstituten, met een kennisveiligheidsdialoog met alle kennisinstellingen. De dialoog is afgelopen najaar al gestart en ze wordt in 2021 vervolgd.

Om ongewenste overdracht van kennis en technologie effectief tegen te gaan, is het noodzakelijk dat kennisveiligheid ook goed is geregeld in de landen waarmee Nederland veel mee samenwerkt. Nederland speelt daarom een actieve rol in een aantal initiatieven van de Europese Commissie. Ook is het hierbij van belang dat digitale veiligheid in onderwijs en onderzoek worden gewaarborgd.

Praktijkgericht onderzoek

Het praktijkgerichte onderzoek is een onmisbare schakel in de Nederlandse kennisinfrastructuur. Het is gericht op de kwaliteit van de hbo-afgestudeerden en het responsief houden van het onderwijs, op het innoveren van de beroepspraktijk en het genereren van kennis.

Zoals beschreven in de verkenning,²⁴ kan het praktijkgerichte onderzoek zich nu verder ontwikkelen: door verder te professionaliseren, door meer samenwerking, capaciteitsopbouw en de verbinding met het onderwijs. Met € 25 miljoen uit de regeerakkoord is via de eerste geldstroom

²² Kamerstukken II 2020-2021, 35393, nr. 27

²³ Kamerstukken II, 2020-2021, 31288, nr. 894

²⁴ OCW, VH, & SIA (2019). *Verkenning praktijkgericht onderzoek op hogescholen*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Vereniging Hogescholen en Regieorgaan SIA

en Regiorgaan SIA het praktijkgerichte onderzoek versterkt, maar uit onderzoek van PWC blijkt dat dit ook vraagt om een extra investering in de eerste geldstroom. Met de hogescholen, de Vereniging Hogescholen en Regiorgaan SIA zijn belangrijke stappen gezet om het praktijkgericht onderzoek te versterken en te professionaliseren. Zo heeft de Vereniging Hogescholen de notitie 'Stand van zaken lectoraten' opgesteld, op basis waarvan in de Kamerbrief een eenduidige visie is gegeven op wat een lectoraat is, wat lectoraten doen en hoe de kwaliteit ervan geregeld wordt.²⁵ Daarnaast stelt de Vereniging Hogescholen functieprofielen op. Regiorgaan SIA en de Vereniging Hogescholen hebben de Deltapremie in het leven geroepen, een tweejaarlijkse prijs die uitdrukking geeft aan de waardering voor praktijkgericht onderzoek. In 2019 is de Deltapremie (€ 500.000 per lector) aan twee lectoren uitgereikt en in november 2021 wordt deze voor de tweede keer uitgereikt.

Het plan van aanpak voor professional doctorates, dat in maart 2021 door de Vereniging Hogescholen is opgeleverd, is een belangrijke stap naar invoering van een derde cyclus in het hbo. Met dit plan kan in specifieke sectoren, zoals zorg en kunsten, ervaring worden opgedaan, bijvoorbeeld in pilots. De hogescholen zullen dit doen in overleg met de universiteiten en binnen de randvoorwaarden, zoals die destijds in het position paper tussen Vereniging Hogescholen en VSNU zijn vastgesteld.

Regionalisering

Er is hard gewerkt aan verdere regionale verankering van hogeronderwijsinstellingen. Het kabinet en de regio's hebben met de regio-envelop (€ 950 miljoen tot en met 2022) opgaven aangepakt. Er zijn inmiddels 18 regiodeals ter grootte van € 697 miljoen gerealiseerd, waarvan OCW de helft mede heeft ondertekend. Om de ontwikkeling naar meer maatschappelijk georiënteerde hogeronderwijsinstellingen te ondersteunen, neemt OCW verder actief deel aan de City Deal Kennis Maken. De rol van de hogescholen wordt met de professionalisering en versterking van het praktijkgerichte onderzoek van steeds groter belang. Voor de regionale ecosystemen werken de hogescholen verder aan de uitbouw van praktijkgericht onderzoek en aan de uitbreiding van Centers of Expertise (de publiek private samenwerkingsverbanden in het hbo) waar in de quadruple helix aan onderwijs, onderzoek en innovatie wordt gewerkt. Daarnaast zijn er Comeniusbeurzen toegekend voor het thema 'verbinding met de samenleving' in 2018, 2020 en 2021. Met behulp van virtuele internationale samenwerkingsprojecten werken studenten uit verschillende landen samen aan onderwerpen waarbij veelal een koppeling wordt gemaakt tussen regionale thema's en een internationaal perspectief op dat thema.

De impact van de coronacrisis op de maatschappelijke en economische ontwikkeling van de regio's is nog onduidelijk. In de tweede voortgangsrapportage Brainport Nationale Actieagenda wordt aangegeven dat de crisis ons leert dat we onverminderd in moeten zetten op een leven lang leren. Het was nog niet eerder zo belangrijk om flexibel te zijn, en te kunnen bij- of omscholen naar vaardigheden die passen bij een veranderde wereld en arbeidsmarkt.

Deel 4. Verbindingen met de samenleving

Aansluiting op de arbeidsmarkt

Het is de maatschappelijke opdracht van hogescholen en universiteiten om blijvend in te spelen op de behoeften van de samenleving en arbeidsmarkt. Dat is nodig omdat de benodigde vakspecifieke kennis en vaardigheden in hoog tempo veranderen. Uit de analyse van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) blijkt dat het onderwijs over het algemeen goed aansluit op de behoeften van arbeidsmarkt, maatschappij en wetenschap.²⁶ Wel ziet de CDHO verschillende aanknopingspunten voor verdere verbetering. De betrokken partijen zetten zich in om de aansluiting verder te versterken. Zo richten de Vereniging Hogescholen en het georganiseerde bedrijfsleven gezamenlijk een landelijke overlegtafel op en bezien zij voor welke sectoren een sectorale overlegtafel meerwaarde heeft. Daarnaast werken hogescholen met het bedrijfsleven aan een mkb-route op het hbo. Ook is de Vereniging Hogescholen een nieuwe reeks sectorale verkenningen gestart, tevens met nauwe betrokkenheid van het werkveld. De VSNU is een inventarisatie gestart om helder te maken wat het proces van reflectie op de macrodoelmatigheid is en hoe de afstemming met de arbeidsmarkt wordt vormgegeven.

²⁵ Kamerstukken II, 2020-2021, 31288-892

²⁶ CHDO(2020). *Macrodoelmatigheid van bestaand opleidingsaanbod in het hoger onderwijs: Een eerste analyse*. En CHDO(2020). *Macrodoelmatigheid van bestaand opleidingsaanbod in het hoger onderwijs: Een technisch rapport*

Met de motie-Van der Molen en Tielen²⁷ vraagt de Kamer om hogescholen en universiteiten in de bèta- en technische opleidingen gezamenlijk op te laten trekken bij het helpen van jongeren die een studiekeuze maken. Met het sectorplan onderwijs bètatechniek²⁸ wordt hier momenteel aan gewerkt. Via dit sectorplan starten de betrokken instellingen verschillende projecten voor informatica, werktuigbouwkunde en elektrotechniek, omdat daar het gat tussen aanbod en vraag op de arbeidsmarkt het grootst is.

Om de substantiële (en regionale) verschillen in instroomcijfers in technische opleidingen te verminderen, wordt de studie- en arbeidsmarktinformatie verbeterd, onder meer op de website Studiekeuze123. Ook de koepels en studentenorganisaties willen verdere stappen zetten om studenten beter geïnformeerd een studie te laten kiezen, zoals aangeven in mijn brief aan de Tweede Kamer over macrodoelmatigheid.²⁹ Daarnaast verkent het experticeentrum Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB), mede naar aanleiding van de motie-Van Kuik c.s., hoe de voorlichting van aankomende studenten over het arbeidsmarktperspectief verbeterd kan worden. Inmiddels is een webpagina en een wegwijzer 'Arbeidsmarktinformatie en LOB' op de website van het Expertisepunt LOB beschikbaar en worden een onlinemodule en werkopdrachten 'werkexploratie' ontwikkeld.³⁰

In opdracht van OCW voert het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) onderzoek uit naar niet-routinematige competenties in hbo-opleidingen. Dit nog lopende onderzoek is bedoeld om meer inzicht te verkrijgen hoe deze vaardigheden op dit moment al verankerd zijn in de eindtermen en in (zichtbare) leerlijnen. Met een aantal hogescholen en universiteiten is een inhoudelijk leertraject gestart over complexe vaardigheden van wendbare professionals in een sterk veranderende samenleving. In dit leertraject gaat het zowel om de taal als duiding van complexe vaardigheden. Ondernemersvaardigheden zijn hier ook onderdeel van om uitvoering te geven aan de motie van de leden Wiersma en Bruins.³¹

De Kamer vroeg met de motie-Van der Molen en Paternotte te onderzoeken wat hogeronderwijsinstellingen doen op het vlak van persoonlijke ontplooiing en maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef.³² De inspectie voert dat onderzoek nu uit. De resultaten van dit onderzoek, inclusief bevindingen uit rondetafelgesprekken met hogeronderwijsinstellingen, worden in juni 2021 verwacht.

Flexibilisering en Leven Lang Ontwikkelen

Hogescholen en universiteiten maken het aanbod van modulair contractonderwijs transparant via respectievelijk de website 'heelveelindeeltijd.nl' en het online platform voor modulair universitair onderwijs dat nu wordt ontwikkeld.³³ In het Versnellingsplan werken hogescholen en universiteiten gezamenlijk aan onderwijsinnovatie, bijvoorbeeld door *microcredentials* (deelcertificaten).³⁴ Daarnaast kijken hogeronderwijsinstellingen met SURF naar de manier waarop digitale (open) leermaterialen een betere plek kunnen krijgen in het hoger onderwijs.

Daarnaast neemt het kabinet belangrijke stappen voor Leven Lang Ontwikkelen, door een flexibel aanbod mogelijk te maken. De ruimte voor flexibilisering in het experiment Leeruitkomsten wordt verankerd in wet- en regelgeving. In dit experiment staan de leeruitkomsten centraal zonder een vaste inrichting van de opleiding. Na de aanpassing in de wet in de volgende kabinetsperiode kunnen alle instellingen, naast hun vaste onderwijsprogramma ook een flexibele versie aanbieden. Verder zal –eveneens in de volgende kabinetsperiode– in de wet verduidelijkt worden dat het verzorgen van onderwijs aan volwassenen een onderdeel is van de taak en maatschappelijke opdracht van hogescholen en universiteiten. Tenslotte zal het kabinet met sociale partners en (publieke en private) onderwijsorganisaties aan een landelijk scholingsportaal werken dat zowel werkenden en werkzoekenden zelf als de professionals die hen ondersteunen moet helpen overzicht te krijgen in de vele mogelijkheden voor leren en ontwikkelen en daarvoor beschikbare budgetten, zowel publiek als privaat.

²⁷ Kamerstukken II, 2018-2019, 31 288, nr. 771

²⁸ <https://www.4tu.nl/nl/publicaties/onderwijs-sectorplan-betatechniek.pdf>

²⁹ Kamerstukken II, 2020-2021, 31288, nr. 896

³⁰ Kamerstukken II, 2020-2021, 31524, nr. 489

³¹ Kamerstukken II, 2020-2021, 35570, nr. 43

³² Kamerstukken II, 2019-2020, 31288, nr. 812

³³ Reeds beschikbaar: <https://vsnu.nl/aanbod-leven-lang-ontwikkelen.html> Deze website is een voorloper op een volledige catalogus van al het modulaire aanbod

³⁴ Zie ook: <https://versnellingsplan.nl/zones/flexibilisering>

De motie-Wiersma³⁵ riep op om onderdelen van cursussen, zoals opnamen van colleges, openbaar beschikbaar maken en hiervoor expliciet doelen te stellen. Helaas is dat niet altijd haalbaar, omdat niet alle colleges daarvoor geschikt zijn. Soms is de context van de cursus nodig om een college te kunnen duiden, net als het contact tussen studenten en de docent. Maar als het wel zinnig is om colleges online te delen, moet dat ook echt te gebeuren. Dat wordt ondersteund met het Versnellingsplan en de subsidieregeling Open en Online Hoger Onderwijs.

De motie-Futselaar³⁶ verzoekt om in gesprek te gaan met de VH en de VSNU om digitale toetsafname met online surveillance (*online proctoring*) af te schalen, zodat het alleen gebruikt wordt als er geen alternatieve toetsvorm mogelijk is. Dat is conform de aanbevelingen van de Autoriteit Persoonsgegevens. Omdat (grote) tentamens op locatie niet altijd mogelijk zijn, maken instellingen gebruik van alternatieven zoals inleveropdrachten, mondelinge toetsen en openboektentamens. In een aantal gevallen zijn deze alternatieven niet geschikt. Bijvoorbeeld omdat de toetsvorm niet past bij het doel, zoals bij het toetsen van kennis. Verder kunnen studenten soms niet naar de instelling komen, zoals studenten die in quarantaine zitten, de risicogroepen voor het coronavirus en studenten die mantelzorger zijn. In die gevallen blijft online toetsafname nodig. De Autoriteit Persoonsgegevens en SURF hebben zeer bruikbare adviezen opgesteld en hebben onderwijsinstellingen nadrukkelijk gevraagd om ze te volgen.

Kwaliteitszorg

Voor een goede kwaliteitszorg moeten studenten, docenten en onderwijsleiders zich eigenaar voelen van de kwaliteit. Betrokkenheid van studenten, onder andere via de medezeggenschap, is hierbij van groot belang, omdat zij ervaringsdeskundigen zijn en direct belang hebben bij kwaliteitsverbetering. Onderwijskwaliteit komt niet alleen binnen de onderwijsgemeenschap tot stand, maar ook door middel van dialoog met het werk- en beroepenveld en andere maatschappelijke belanghebbenden. Deze dialoog is niet alleen in het belang van studenten en van de instellingen zelf, maar ook in het belang van het afnemend werkveld. 'Omgevingsbesef is een motor voor verbetering', vatte de Onderwijsraad krachtig samen.³⁷ Een kwaliteitszorgstelsel dat dit omgevingsbesef nog sterker dan nu heeft verankerd, maakt dat dit stelsel ook beter kan inspelen op actuele ontwikkelingen in de samenleving, het beroepenveld en de arbeidsmarkt. Dit maakt het stelsel wendbaar en toekomstbestendig. Inmiddels is samen met het onderwijsveld een concreet voorstel voor de invoering van instellingsaccreditatie uitgewerkt, waarvoor breed draagvlak in het hoger onderwijs bestaat. In dit voorstel wordt versterking van de medezeggenschap, samenwerking, omgevingsbewustzijn en de kwaliteit van de dialoog met stakeholders stevig verankerd in het accreditatiestelsel. U bent hierover onlangs geïnformeerd.³⁸

Nationale Wetenschapsagenda (NWA)

De NWA heeft geleid tot vernieuwende en maatschappelijke relevante onderzoeksprojecten, waarbij interdisciplinaire consortia nieuwe verbindingen leggen binnen en buiten de kennisketen, en waarbij de maatschappij intensief betrokken wordt. Het kabinet investeert jaarlijks € 130 miljoen in de 140 geclusterde vragen en de 25 NWA-routes, die werden opgesteld door burgers, wetenschappers, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen.³⁹

De hoogwaardige projecten lopen sterk uiteen: van grootschalig onderzoek naar virusziekten tot de invloed van het veranderende klimaat, en van onderzoek naar morele verwonding bij militairen en politiemensen, tot een project waarmee gebruikers de interactie aan kunnen gaan met het eerste Europese quantumcomputerplatform. De NWA heeft door de breedte van het onderzoek een unieke positie in het kennislandschap.

Het NWA-programma legt ook de verbinding met de kennisagenda's van de departementen. Departementen kunnen zelf onderwerpen voorstellen en gezamenlijk met NWO uitwerken tot NWA-calls. Zo werden 25 gezamenlijke onderzoeksprogramma's ontworpen, met onderwerpen als *cybersecurity*, de economische weerbaarheid van vrouwen en veilige alternatieven voor dierproeven. De NWA zorgt zo voor meer verbinding tussen wetenschap, maatschappij en beleid, maar ook voor extra investeringen. De departementen maakten al € 50 miljoen vrij voor onderzoek naar gezamenlijke prioriteiten.⁴⁰ Omdat wetenschappelijke uitdagingen veranderen, en

³⁵ Kamerstukken II, 2019-2020, 31 288, nr. 817

³⁶ Kamerstukken II, 2020-2021, 35 570-VIII, nr. 115

³⁷ Onderwijsraad (2015). Kwaliteit in het hoger onderwijs: Evenwicht in ruimte, regels en rekenschap

³⁸ Kamerstukken II, 2020-2021, 31288, nr. 901

³⁹ Kamerstukken II, 2018-2019, 29338, nr. 207

⁴⁰ Dit exclusief de NWA-cofinanciering beschikbaar via de begroting van OCW, de inleg van de departementen wordt ten hoogste verdubbeld, met een maximum aan cofinanciering van € 2,5 miljoen per thema

maatschappelijke opgaven dynamisch zijn, vindt in 2022 een herijking van de NWA plaats met alle betrokkenen, inclusief burgers. Het is belangrijk dat de resultaten van de NWA worden teruggegeven aan de samenleving: via de NWA investeert NWO daarom ook in goede wetenschapscommunicatie.

Wetenschapscommunicatie en impact

Om verbonden te zijn met de maatschappij, moet wetenschap niet alleen toegankelijk zijn, maar ook begrijpelijk en benaderbaar. Juist daarin vervult wetenschapscommunicatie een belangrijke rol: ze laat mensen delen in de fascinatie van wetenschappelijke kennis, helpt bij het scheiden van feiten van fabels, laat zien wat onderzoek oplevert voor de maatschappij en geeft ons de kans om eraan bij te dragen. Communicatie draagt ook bij aan het vertrouwen in de wetenschap.

Met de Nationale Wetenschapsagenda wordt jaarlijks € 3 miljoen geïnvesteerd. Daarnaast is eenmalig € 1 miljoen beschikbaar voor een pilotfonds bestemd voor het erkennen en waarderen van wetenschappers die structureel werk maken van wetenschapscommunicatie en die wetenschapscommunicatie zichtbaar maken. De uitvoering is belegd bij de KNAW die alle faculteiten heeft verzocht een groep wetenschappers voor te dragen die binnen hun instelling aantoonbaar en structureel werk maken van wetenschapscommunicatie. Dat maakt de verscheidenheid aan wetenschapscommunicatie-activiteiten zichtbaar en toont de toegevoegde waarde ervan voor de Nederlandse wetenschap en samenleving.⁴¹

Wetenschapscommunicatie moet ook de impact van onderzoek zichtbaar maken. OCW brengt daarom in eerste instantie verschillende soorten maatschappelijke impact in kaart. Dat is in lijn met de aanbevelingen uit het KNAW-rapport *Maatschappelijke impact in kaart* (2018). Inmiddels staat in het *Strategy Evaluation Protocol* (SEP) 2021-2027 van de VSNU, KNAW en NWO dat bij elke evaluatie een aantal *casestudies* (voorheen 'narratieven') over maatschappelijke impact openbaar moet worden gemaakt.

Open science en open access

In het regeerakkoord is afgesproken dat open science en open access de norm worden voor wetenschappelijk onderzoek. Als wetenschappelijke resultaten voor iedereen toegankelijk zijn, kunnen we meer bereiken. Nederland is wereldwijd koploper op het gebied van open access. Uit de cijfers van de VSNU blijkt dat 62% van de wetenschappelijke artikelen van de 14 Nederlandse universiteiten over 2019 via open access beschikbaar is. In 2016 (nulmeting) lag dat percentage op 42%. Daarnaast is 68% van de publicaties die voortkomen uit onderzoek dat is gefinancierd door NWO via open access beschikbaar.⁴²

We houden vast aan de ambitie om tot 100% open access te komen, en beseffen dat daarvoor nog stappen nodig zijn. Dit vraagt inzet van vele betrokken partijen, die al in 2019 zijn gestart met versnellingsacties. Zo zijn onder leiding van de VSNU onderhandelingen met grote wetenschappelijke uitgeverij succesvol afgerond. Ter ondersteuning van wetenschappers is in 2019 de VSNU-pilot *'You share, we take care'* gestart, om uitvoering te geven aan het amendement-Taverne.⁴³ Daarmee kunnen onderzoekers hun artikelen na zes maanden open access beschikbaar stellen in de database van de universiteit.

De Nederlandse wetenschap kan deze omslag naar open access niet alleen doen. In het volgende EU-kaderprogramma voor onderzoek en innovatie is open access de norm. Ook is NWO lid van cOAlition S, die 'Plan S' uitrolt. NWO zal daarom de eisen voor open access aanscherpen bij onderzoek dat ze financiert. De resultaten hiervan worden in de komende jaren zichtbaar. Nederland zet zich sinds 2017 in voor de *European Open Science Cloud* (EOSC), dat dit jaar moet starten. Tegelijkertijd is er een spanningsveld tussen open science en kennisveiligheid. Open science en open access blijven het uitgangspunt, maar we moeten ons bewust van zijn wat we delen, wat de eventuele risico's zijn en wanneer het beter is om ons te beroepen op de uitzonderingsgronden. Dit spanningsveld blijft de komende tijd op de agenda staan, ook in gesprekken met de sector.

Deel 5. Kwaliteitsafspraken

Kwaliteitsafspraken

⁴¹ Over de precieze invulling van de middelen voor wetenschapscommunicatie his uw Kamer per brief geïnformeerd. Kamerstukken II, 2019-2020, 29338, nr. 213

⁴² Kamerstukken II, 2019-2020, 31288, nr. 793 en Kamerstukken II, 2020-2021, 31288, nr. 881

⁴³ (Wet ACR, art. 25fa)

Bij het akkoord over het studievoorschot in 2014 stond centraal dat het vrijkomende geld zou worden geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs. Dat is en blijft zo. Het grootste deel van de studievoorschotmiddelen is verbonden aan de kwaliteitsafspraken. Alle instellingen hebben in samenspraak met de medezeggenschap plannen gemaakt, die lopen tot en met 2024.

Van groot belang is dat de student centraal staat in de plannen. Uit gesprekken met de hogescholen en universiteiten blijkt dat het geld voor de kwaliteitsafspraken is ingezet voor de omschakeling naar online onderwijs. Die omschakeling was versneld nodig door de coronapandemie. Binnen de huidige goedgekeurde plannen is er ruimte om te schuiven met het beschikbare budget, om de kwaliteit van online onderwijs te verbeteren. De VVD en D66 hebben hier met een motie ook expliciet om gevraagd.⁴⁴ Alle verschuivingen moeten wel eerst worden afgestemd met de medezeggenschap en de raad van toezicht.

De plannen van alle instellingen voor hoger onderwijs zijn in de afgelopen jaren voor het eerst onafhankelijk getoetst door de NVAO. Het NVAO-bestuur brengt hierover advies uit aan de minister van OCW. Op basis van het NVAO-advies, waar nodig aangevuld met een gesprek met de onderwijsinstelling, neemt de minister een besluit over de aanvraag van de kwaliteitsbekostiging. Door die zorgvuldige procedure leveren de plannen een duidelijke bijdrage aan de onderwijskwaliteit. Tot op heden heeft OCW 48 positieve besluiten genomen.

Landelijk beeld van de kwaliteitsafspraken

De NVAO heeft – zoals afgesproken – een landelijk beeld opgemaakt van de inhoud van de plannen voor de kwaliteitsafspraken. De NVAO constateert dat de kwaliteitsafspraken sterk zijn gekoppeld aan de onderwijsvisie van de hoger onderwijsinstellingen. Het profiel van een onderwijsinstelling en haar werkwijze komen duidelijk terug in de plannen voor de kwaliteitsafspraken. Het beeld dat uit de analyse naar voren komt, is dat de studievoorschotmiddelen duidelijk hebben bijgedragen aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Dat was ook het uitgangspunt van de kwaliteitsafspraken. De rapportage is terug te vinden op de website van de NVAO.⁴⁵

De meeste instellingen in het wetenschappelijk en het hoger beroepsonderwijs besteden een groot deel van de toegekende middelen aan studiefaciliteiten, studentbegeleiding en docentkwaliteit. Het minst worden deze middelen besteed aan studiesucces, onderwijsintensiteit en onderwijsdifferentiatie. Een aantal instellingen geeft aan dat ze daar al veel in investeerden met de prestatieafspraken en met de voorinvesteringen. Daardoor konden ze de focus binnen de kwaliteitsafspraken verleggen naar andere thema's, zoals de aansluiting op de beroepspraktijk en toetsing.

Over het algemeen zijn belanghebbenden goed betrokken bij de plannen. Zeker de medezeggenschap heeft hierin een belangrijke rol vervuld. Uit de plannen, adviesrapporten en jaarverslagen blijkt heel duidelijk dat instellingen in de medezeggenschap investeren. Door de kwaliteitsafspraken is de rol en de positie van de medezeggenschap versterkt. De medezeggenschap kreeg in de kwaliteitsafspraken een grotere verantwoordelijkheid. Bij vrijwel alle instellingen is de medezeggenschap goed gesteund bij het vervullen van haar rol. Dat is zeker een verdienste van de kwaliteitsafspraken, en het is van belang dat de medezeggenschap deze rol vasthoudt.

De onderwijsinstellingen hebben goede processen ingericht om de voornemens en doelen uit de kwaliteitsafspraken te monitoren. De monitoring is zoveel mogelijk geïntegreerd in bestaande cycli, zodat de werklasten beperkt blijven. Het is echter nog te vroeg om te zeggen of de monitoring goed werkt, omdat de meeste plannen kortgeleden zijn goedgekeurd. Daarom blijft het ministerie hierover in gesprek met de onderwijsinstellingen en hun koepels. In 2022 zal de NVAO een tussentijdse evaluatie uitvoeren.

Het blijft van belang dat er een breed draagvlak is voor de kwaliteitsafspraken. Studenten en medewerkers, binnen en buiten de medezeggenschap, dienen op de hoogte te worden gehouden. Ze moeten ook een actieve bijdrage kunnen leveren aan de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Zoals afgesproken, is hiervoor het jaarverslag een belangrijk instrument, waarbij de medezeggenschap een vinger aan de pols zal moeten houden.

Procesevaluatie

⁴⁴ Motie Wiersma en Paternotte, Kamerstukken II, 2020-2021, 35570 VIII, nr. 44

⁴⁵ <https://www.nvao.net/nl/publicaties/landelijk-beeld-kwaliteitsafspraken>

In opdracht van de NVAO is het onderzoek *Een lerend proces onder druk* uitgevoerd, over de planfase van de kwaliteitsafspraken.⁴⁶ Het onderzoeksrapport geeft inzicht in aspecten die hebben bijgedragen aan het onverwacht grote aantal plannen dat in eerste instantie negatief is beoordeeld. Hoewel het rapport niet volledig verklaart waarom veel plannen in eerste instantie werden afgekeurd, biedt het leerzame conclusies en aanbevelingen voor het vervolg van de kwaliteitsafspraken.

De huidige kwaliteitsafspraken lopen tot en met het jaar 2024. Ze hebben nu al bij veel instellingen bijgedragen aan de kwaliteit van het hoger onderwijs. Dit is onderstreept met de motie-Paternotte en Bruins⁴⁷, die de Kamer vraagt het budget tot en met 2024 ongemoeid te laten. Bovengenoemde rapporten en de ervaringen met de kwaliteitsafspraken tot nu toe bieden een goede basis voor het volgend kabinet om een besluit te nemen over het vervolg.

⁴⁶ <https://www.nvao.net/nl/publicaties/evaluatierapport-kwaliteitsafspraken>

⁴⁷ Kamerstukken II, 2019-2020, 35300 VIII, nr. 65